

ogi gogorrari hagin zorrotza

barrenet 6. ikastunitatea
2. maila
ikaslearena

300 pta.

EGILEAK

Proiektuaren arduraduna:	Juxto Egaña (HABEko Hizkuntzaren Didaktika arduraduna)
Kudeaketa:	Joanba Bergara (HABEko Prestakuntza arduraduna)
Koordinatzaile didaktikoak:	Begoña Martinez (HABEko teknikaria) Sabin Zabala (HABEko teknikaria)
Partehartzaileak:	Anabel Alegria (Leioako Udal Euskaltegia) Jon Irigoras (HABEko teknikaria) Joxe Manuel Goenaga (Santurtziko Udal Euskaltegia)
Errealizazio didaktikoa:	Esther Isasa (HABEko teknikaria)

© HABE 1999. ISBN 84-86968-74-7

HABE Erakundeak eskerrak ematen dizkie Enkarterrietako, Leioa eta Santurtziko Udal Euskaltegi eta Udalei materialgintza proiektu honetan parte hartzerakoan agertu duten borondateagatik.

Halaber esker ona luzatu nahi die euskalduntze-alfabetatzegintzan diharduten euskaltegi guztiei, beren esperientzia eta ekarpena baliagarri izan direlako.

Diseinua eta maketazioa: **Tita Lorenz** eta **Marisa Mantxola** • Marrazkiak: **Marisa Mantxola**

Gure esker ona ondoren aipatzen direnei hainbat material eta ideia hartzeko baimena eman digutelako:

Elhuyar aldizkaria:

Arotzena Otxotorena, G. 1998 Aledun labore, zitu edo zerealak. In Elhuyar, 128: 32-35. orr.

Arotzena Otxotorena, Gerarta Iñaki: ikastunitatea ilustratzeko argazkiak.

ogi gogorrari hagin zorrotza

barrenet 6. ikastunitatea

Helduen Euskalduntzearen Oinarrizko Kurrikulua

2. maila

ikaslearena

AURKIBIDEA

1. Sarrera

1. Lan-egitasmoa	6
2. Ikastunitatearen ibilbidea	7

2. Atazak

A Ataza: Jakirik onena, ezagutzen dena	8
B Ataza: Zerealak eta zibilizazioa	15
C Ataza: Elikagaiak eta zerealen abantailak	23
D Ataza: Ogi gogorrari hagin zorrotza	27

3. Eranskinak

1. Autoebaluazio-orria	31
2. Ogia: mami ugari duen gaia	33

4. Material osagarriak

D Ataza: Ogi gogorrari hagin zorrotza	
1. Dastatu literatura: Behi euskaldun baten memoriak	36
2. Hiztegia eta oroimena	45

1.

LAN-EGITASMOA

Ikastunitate honetan zerealen inguruan arituko gara. Azalpenezko ahozko testu bat sortuko duzu. Lan hori ondo egiteko laguntza eskainiko dizugu: gaiari buruz oinarrizko informazioa (zerealak gizakiaren historian, zerealak eta elikadura), azalpenak prestatzeko estrategiak (ideia nagusiak, gaiaren ibilbidea, hitz gakoak) eta puntu jakin batzuen gaineko azterketa testuala (adibideak, definizioak eta birformulazioak nola egiten diren euskaraz).

2. IKASTUNITATEAREN IBILBIDEA

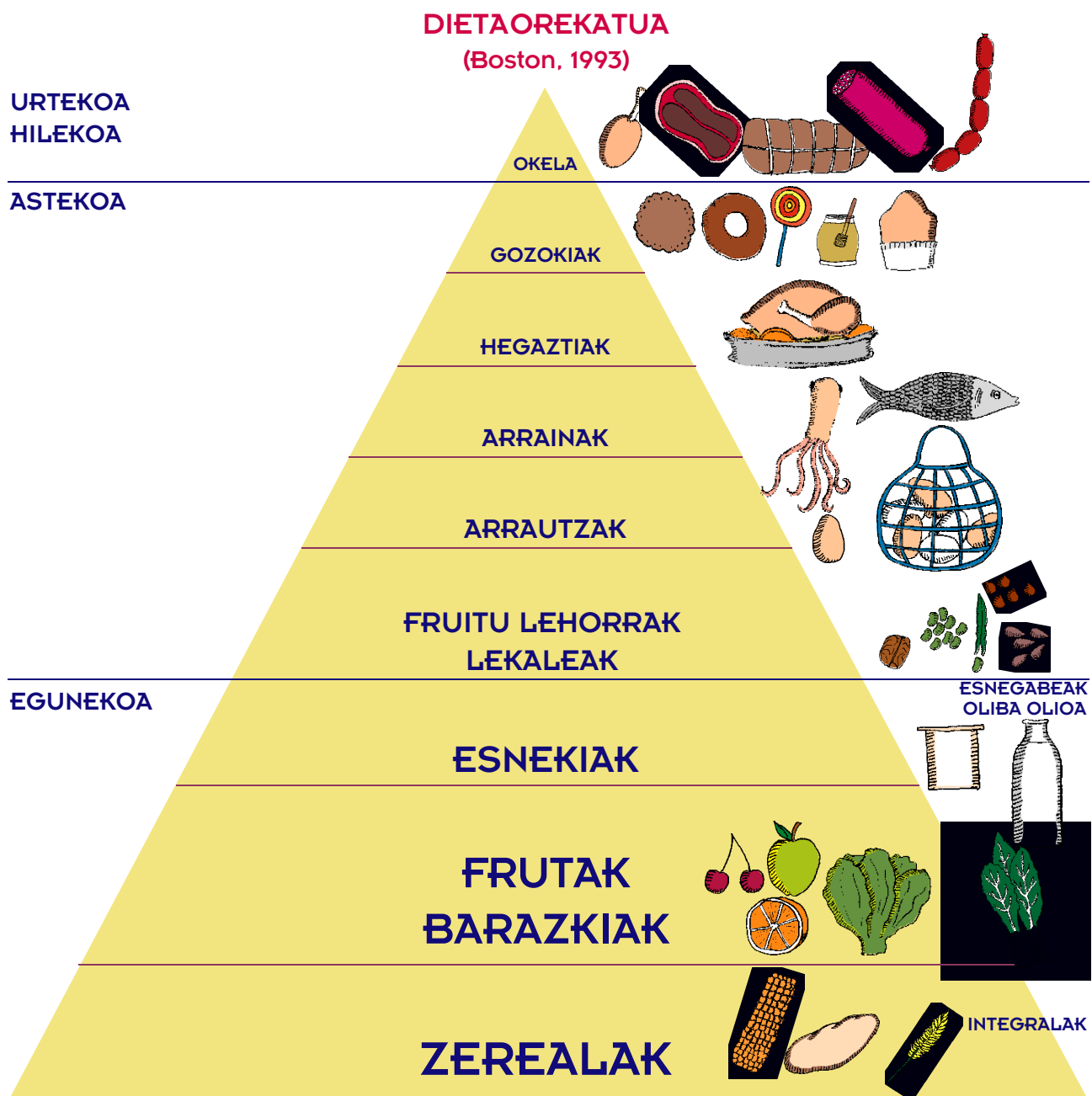
ATAZA: JAKIRIK ONENA, EZAGUTZEN DENA

Lerden eta osasuntsu egotea, horra gizaki modernoaren amets eta kezka-iturri handienetako bat. Asko idatzi eta esan da kontu honetaz azkenengo urteetan. Dietista, gastronomo, irudi-aholkulari eta abar perretxikoak bezala ugaltu dira. Guztiak datoz bat kontu batean: elikadura da osasunaren urrezko giltza.

Baina, nola jakin gure elikatzeko modua egokia den ala ez? Zer egin behar dugu geure elikadura orekatzeko? Zein dira eguneroko otorduetan sartu behar diren jakiak? Galdera horiei guztiei erantzuteko asmoarekin EEBB-etako Bostongo Unibertsitatean triangelu batean bildu dituzte dieta orekatuaren ezaugarriak.

1

- Azter ezazu dieta orekatuaren triangelua. Zalantzak badituzu triangeluaren esanahiari buruz edo bederatzi maila horietako hitzen esanahiari buruz, galdeiozu hurbilen duzun ikaskideari.

Triangelukoa, esan dugun bezala, adituek proposatzen duten dieta duzu, izan litekeen dietarik onena, gure eguneroko elikadura zuzendu eta hobetzeko erreferentzia gisa erabili beharko genukeena. Urrun ote gabiltza dieta orekatu eta garbi horretatik?

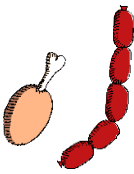
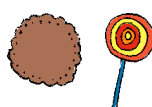
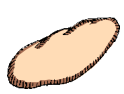
- Egin ezazu zeure elikaduraren triangelua. Zeure triangeluan ere ereduau dauden bederatzi mailak ipini behar dituzu, baina zure eguneroko otorduetan duten garrantziaren arabera mailakatuta.

- ☞ Nire dieta
- ☞ Urtekoa
- ☞ Hilekoa
- ☞ Astekoa
- ☞ Egunekoa

- Bil zaitezte hirunaka eta komenta itzazue zeuen triangeluak:

Zalantzarik izan al duzue bederatzi atalak sailkatzerakoan? Zergatik?
 Eguneko zein otordutan jaten dituzue triangeluko jaki horiek?
 Zein dira zure triangeluaren eta ereduauaren arteko alderik nabarmenenak?
 Zein dira zure elikaduraren alderdi onak eta txarrak?
 Zer egin beharko zenuke zeure dieta hobetzeko?

Azkenik, idatz ezazu bederatzi jaki-tipo horietako bakoitzaren parean zein den zure otorduetan berebiziko garrantzia duen janaria. Bestela esanda, ea zein den gehien kontsumitzen duzuna. Biribiletan daukazun hitzek aukeratzen lagunduko dizute.

	JAKI-MOTAK	PLATERAK
	OKELA	
	GOZOKIAK	
	HEGAZTIAK	
	ARRAINAK	
	ARRAUTZAK	
	FRUITU LEHORRAK ETA LEKALEAK	
	ESNEKIAK	
	FRUTAK ETA BARAZKIAK	
	ZEREALAK	

1.

txerrikia
hestebeteak
ardikia
txahalkia
untxia
zaldikia

2.

txokolatea
eztia
tartak
pastelak
pastak

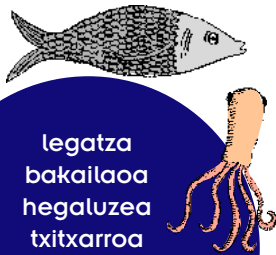
3.

oilaskoa
galeperra
indi oilarra

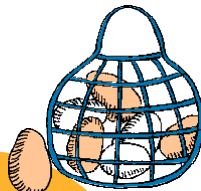
4.

legatza
bakailaoa
hegaluzea
txitxarroa
sardinak
antxoak
amurraina

5.

tortilak
arrautza frijitua
arrautza egosia
galeper-
-arrautzak

6.

dilistak
txitxirioak/garbantzuak
babarrunak
intxaurrak
hurrak
almendrak

7.

yogurta
gazta
gurina
ahia
mamia

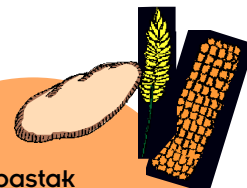
8.

azelgak
bainak
porruak
sagarra
laranja
bananak

9.

pastak
ogia
arto malutak
pizzak
opilak

2

Honez gero konturatuko zinen dieta orekatuaren triangeluaren oinarrian zerealak daudela. Jaki-mota hori dugu, beraz, gizakiaren elikaduraren funtsezko osagaia. Horregatik aldarrikatu eta sortu da oraintsu Zerealaren nazioarteko eguna, zerealaren aldeko propaganda egiteko mundu osoan barrena.

Egun horretarako antolatutako ekitaldien barruan mundu-mailako lehiaketa gastronomikoa egingo dute Interneten, eta Barrenetekoek euskal taloarekin parte hartuko dute. Mundu osoko mila modutako jaki ezezagunekin lehiatu beharko dute, eta ez da erraza izango besteen gainetik nabarmendu eta ohorezko postu bat lortzea. Irabazi ala ez, mundu osoan ezagun izatea lortuko dute, behintzat, Barreneteko gure lagunek. Ondorengo bideo-pasartean ikusiko dugu ea lehiaketan zorterik izan duten ala ez.

- Ezer ikusten hasi aurretik, bil zaitezte hiru laguneko taldetxotan. Taldekide bakoitzak ondorengo hiru galdera-sorta horietako bat hartuko du, Eustakiori, Ixabeli edo Epaileei dagokiona. Irakur itzazue ondo-ondo galderok, bideo-pasartea ikustean galdera horientzako erantzunak bilatu beharko baitituzue.

Eustakio

GALDERAK

1. Etxekoek ba al dakite zertan dabilen Eustakio azoka-egun horretan?
2. Zertarako deitu du Eustakioaren emazteak Barrenetara?
3. Zein da Eustakioaren ogibidea?
4. Zein da Eustakioaren ezkutuko bizioa?
5. Zergatik itzuli da berriro Barrenetara?

Ixabel

GALDERAK

1. Zergatik jartzen du hain urduri eta kezkatuta Eustakioaren jokaerak?
2. Egia osoa kontatu al dio Eustakioaren emazteari?
3. Ixabel makilatu egin dute, baina beste pertsonaia batzuk, ez. Zergatik?
4. Zergatik dago baserritar jantziarekin?
5. Non ikasi du Ixabelek txangurro-taloea egiten?

Epaileak

GALDERAK

1. Epaile arrunten itxurarekin azaldu al dira Barrenetara?
2. Zergatik iritsi dira azkenengo momentuan?
3. Nondarrak dira epaileak?
4. Ezagutzen al dute euskal taloea? Iritzi ona al dute jaki horretaz?
5. Gustatu al zaie Ixabelen taloea? Ezer berezirik topatu al diote?

- Bil zaitezte lehengo hirukoteetan. Ea gai zareten hiruron ekarpenak modu koherentean lotu eta sekuentzia bere osotasunean ulertzeko: Zer gertatu da Barreneteko taloarekin? Lortuko al dute lehenengo saria?

3

Bideo-pasartean agertu diren bi epaile jakintsu horiek Zerealezaleen Kofradiakoak dira. Duela gutxi sortutako elkarte horrek gero eta bazkide gehiago ditu eta lan polita egiten ari da zerealen alde: ikusi berria duzuen mundu-mailako lehiaketa ere Australiako kofrade zibernauta batek asmatu eta antolatu du.

Euskal Herriko kofradeek bazkide berriak lortzeko kanpaina bat jarri dute martxan oraintsu Zu ere zerealezale lemapean. Elkarteko bazkide izateko aski omen da oncorengo galdetegiko galdera guztiei zuzen erantzuten jakitearekin. Erantzunen orria elkartearen egoitzara bidali behar da postaz. Asmatu dutenei ohorezko kofrade titulua bidaliko zaie euren etxera hamabost egunen bueltan.

- Bil zaitezte hiruak eta saia zaitezte galdetegiko hamar galdera horiei erantzuten. Ea nahikoa jakinduria duzuen horrelako titulu preziatu baten jabe egiteko!

ZU ERE ZEREALZALE kanpaina

Nik,.....-k, ondorengo galdetegiaren bidez zerealen gainean dudak jakinduria erakutsi nahi dut kofradia horretako bazkide gisa onar nazazuen. Tamalez, zuzena ez den erantzunen bat emango banu, zinezko konpromisoa hartzen dut aurrerantzean ere ikasten jarraitzeko, harik eta egunen batean elkarte horretan onartua izateko nahikoa merezimendu biltzen dudak arte.

GALDETEGIA:

1. Ondorengo zerrendako hitz horietako bat ez da “zereal” hitzaren sinonimoa. Zein? Hona hemen zerrenda:

- A. Aledun.
- B. Labore.
- C. Opil.

2. Hona hemen hiru edari ezagunen izenak: ARDOA, SAGARDOA ETA GARAGARDOA. Ze ezaugarri komun dute?

- A. Hirurak direla ardoak.
- B. Hirurek zerealen bat dutela osagaien artean.
- C. Hirurak edari alkoholikoak direla.

3. Zein dira gaur egun kosmetikan gehien erabiltzen diren bi zerealak?

- A. Garia eta oloa.
- B. Arroza eta zekalea.
- C. Garagarra eta artoa.

4. Ondorengo zerrendako zein hitz ote da arrotza?

- A. Takoa.
- B. Gofioa.
- C. Taloa
- D. Pizza.

5. Dilistak ez omen dira zerealak. Zergatik?

- A. Ez direlako ale irintsuak.
- B. Egosita jan behar direlako.
- C. Forma biribila dutelako.

6. Ondorengo zerrendako eraikin horietako batek ez du inolako zerikusirik zerealekin. Zeinek?

- A. Garaia.
- B. Korta.
- C. Errota.

7. Gerra-garaian zergatik jaten zuten ogi beltza?

- A. Ogia etxean egiten zutelako.
- B. Ez zelako besterik ezagutzen.
- C. Ez zegoelako irin birfindurik.

8. Ondorengo ekintzetatik zein da zorigaitzaren seinale?

- A. Ogia eskuekin ebakitzea.
- B. Ogia lurrera erortzea.
- C. Ogia buruz behera ipintzea.

9. Zergatik da hain garestia hojaldrea?

- A. Irin-mota berezi batez egiten delako.
- B. Orea egitea oso lan nekosoa delako
- C. Intxaur-hautsa nahasten zaiolako.

10. Zein dira mundu zabalean gehien egiten diren bi zerealak?

- A. Artoa eta arroza.
- B. Arroza eta garia.
- C. Garia eta artoa.

Zerealzaleen Euskal Kofradia
Garagartza kalea 15, Bilbo.

ATAZA: ZEREALAK ETA ZIBILIZAZIOA

Ataza honetan irakurriko duzun testuan, zerealek gizakiaren historian izan duten garrantzia eta eragina aztertzeko aukera izango duzu. Testuan aipatzen diren zenbait gauza, beharbada, aski ezagunak izango dira zuretzat; hala ere, atseginez irakurriko duzu, testua oso argia eta esanguratsua baita.

Ariketan zehar hainbat lan uztartzen saiatuko gara, dela hiztegiaren lanketa, dela ideia nagusiak ateratzea, etab.

1

- Hona hemen Elhuyar aldizkaritik ateratako pasartea; lehenengo irakurketa honetan saia zaitez gauzak orokorrean ulertzen; ez duzu den-dena hitzez hitz ulertu beharrik, hitz asko ezezagunak izango dituzu eta.

CAF-ELHUYAR SARIAK

Izen hau entzunda gosaltzeko erabiltzen diren corn flakes (arto malut)etan eta antzekoetan pentsatzen dugu. Baina, horrez gain, egunero erabiltzen ditugu mila modu desberdinetan, eta, are gehiago, horiei zor diegu zibilizazioa, artea, aurrerakuntza, baita egun bizirik irautea ere.

- 5 **P**iramideak eraiki ote zitezkeen garia izan ez balitz? Nola aberastuko zatekeen Txinako Enperadorea bere menpekoek arroza landu izan ez balute? Inken, maien eta azteken zibilizazioen loratzeak ba al du zerikusirik artoaren garapenarekin?
- 10
- 15
- 20
- 25
- 30
- 35
- 40
- denez, horrek gure arbasoak etengabe lekuz aldatzera eramaten zituen eta urteko garai batzuetan, neguaren amaieran eta udaberriaren hasieran oro har, gosea pasatzen zuten, pasatzea lortzen zutenean. Zituek atera zituzten menpekotasun horretatik, lurrari atxiki eta ordurarte ezinezkoak ziren gertaerak bideratuz: lanaren espezializazioa, aberastasuna eta gizarte-klaseak, besteak beste. Laboreetan oinarritutako gizarteak urtaro batzuetan lan handia egin beharko

- zuen, ereiteko garaian eta uzta-bilketan, baina urteko gainerakoan denbora soberan izaten zuen, elikagaia urte guztirako gordeta bermatuta baitzegoen. Horrek lanbide-espezializazioa eragin zuen, baita lehenago ez zeuden

Egiptoar, greziar eta erromatarrentzat garragarra eta, batez ere, garia, oinarritzko elikagaiak izan ziren.

Zereal hitza Ceres latindarretik dator:
Hau erromatarren ale eta uzten jainkosa
zen.Zibeles eta Saturnon alaba eta
Proserpinaren ama, greziarren Demeter
da.

- lanbideak sortu ere:artisa, **85**gordetzen zuten.Gaztak ere
artista,administrari,fraide
edo monja...
- 55** Gizarte biltzaile eta
ehiztarietan aberastasunak
oso mugatuak ziren.Batera
eta bestera ibili behar eta
ezin zama astunik eraman.
Baina aledunak lantzen
- 60** zituen giza taldeak ez zuen
bizimodu nomadaren
beharrik,eta aleak nahi
adina biltegira zitezkeenez
abertasuna sortu zen.
- 65** Faraoien betebeharrak
nagusiak ereiten noiz hasi, **100**taldeetan banatuta egoten
uzta noiz bildu eta
ureztaketa gobernatu eta
arautzea izan ziren.Nilo
- 70** ibaiaren inguruan sortu eta
hazi zen Egiptoko **105**txandaka (edota norbaiti
zibilizazioak bere agintariak
garizko (eta garagarrezko)
piramidean goratu zituen
- 75** harrizko piramideen altzoan
ehortzi aurretik. **110**gudarosteko kideek euren
Greziarren eguneroko
elikadura garagarrezko
gailera batzuek osatzen
- 80** zuten,berdura,okela,
arraina eta frutaz egindako **115**behar zituzten bitaminak
(opson izeneko) nahaste
batez laguntzen zituztenak.
Gari-ogia festa-egunetarako
- 85**gordetzen zuten.Gaztak ere
garrantzia zuen zibilizazio
hartan:
Legionario erromatarrek
egunero kilo garia eskas
90(900 g) jasotzen ez
zutenean manifestazioak eta
matxinadak antolatzen
zituzten.Zituez gain
bestetik ere jaten zuten
- 95**(urdaia,gazta,
kontserbakinak,
hestebeteak...),baina
oinarizko elikagaia garia
zuten.Hamarna soldaduko
taldeetan banatuta egoten
ziren (decuria izenekoetan),
eta talde hauetako
bakoitzeko kideek harrizko
eskuerrera eramaten zuten
- 105**txandaka (edota norbaiti
eramarazten zioten).Garai
hartan ezagutzen zen
munduaren erdia
menperatu zuen
- 110**gudarosteko kideek euren
eskuerrarekin xehetzen
zuten eguneroko alea,ahi
eta talo modura jateko.
Edota ale osoak erneta
behar zituzten bitaminak
lortzen zituzten,frutaz eta
berduraz eskas ibiltzen
baitziren.
- Egun,zituak, mundu guztian
zehar hedatuta daude, **120**
soroek 700.000.000 ha
baino gehiago hartzen
dituzte,eta 7.500.000.000
tona ale ematen dituzte,
neurri handi batean gure **125**
elikagai gisa erabiltzen
direlarik. Are gehiago,
elikagai-erreserben ardatza
osatzen dute eta
herrialdeko **130**
abertasunaren neurri dira.
Nazioarteko laguntzak tona
aletan ematen dira eta
goseteei aurre egiteko
aledunak dira lehen pausoa. **135**
Mende hasieraz gero
aledunen produkzioa
seikoiztu egin da,batetik
hedatuago daudelako,baina,
batez ere,barietate bereziei **140**
esker gero eta
emankortasun handiagoa
lortu delako.
Laboreek bi erabilera nagusi
dituzte:giza elikadura eta **145**
animalien elikadura.
Lehenengo zereginean garia
da nagusi,arroza eta artoa
jarraian.Laugarrena
basartoa da.Gure artean ia **150**
ezagutzen ez baldin bada
ere, Afrika eta Asian

Agerreko garaia. Bergara. Erabat eraberritua.

Itsasgorak aprobetxatzen zituen argazkiko urtegia bete eta hustean alea xehetzeko.

Asturiasko garaia

Nafarroako garaia

Getxoko Aixerrota, egun, arte-erakustokia da.

Holandan 1.000 errota daude ibiltzeko moduan. Urtean behin denak lanean jartzen dituzte.

155 oraindik oso zabaldua dago. Aldiz, bazkarako artoa da

160 nagusi eta garagarra bigarren. Gaur egungo kontserbazio eta garraiabideei esker gure elikadura ikaragarri

165 aberastu da. Neguan ez dugu jaki-eskasiarik eta, horrexegatik, aledunen garrantzia txikiagoa egin da. Baina ez da zaila gure

170 arbasoen elikaduraren %80tik gora zitueta oinarritzen zela ulertzea, batez ere egun dauden herrialde txiro eta

Euskal herrian izandako haize-erroten kokapena. Gorriz, oraindik ikus daitezkeenak.

175 atzeratuen elikadurari so eginez. Garrantzi horren aztarna fisikoak geratu dira gure artean: garaiak eta, gehienbat, errota.

180 Garai(xe)a aledunak urte guztian zehar gordetzeko leku berezitua zen. Lurretik goratuta egon ohi zen (hortik du izena) eta alea

185 karraskarien hortzetatik at mantentzeko helburua zuen, baita hezetasunetik babestekoa ere. Uzta

lehortzeko ere erabiltzen ziren, artoa lehortzeko nagusiki. Galizia, Asturias, Kantabria,

Bizkaia, Gipuzkoa eta Nafarroan garaiak izan dira. Galiziako kostaldean eta Nafarroan harrizkoak izan dira nagusi, geratzen direnei begiratzen badiegu, eta gainerako lurraldeetan zurezkoak. Agian horregatik geratu da bakarren bat Gipuzkoan (Bergarakoa, Ikaztegietakoa) eta Bizkaian gutxi batzuk (Ibarguenekoa, Ertzilakoa...), duela 300 urte oso ugari baziren ere.

190

195

200

205

- Bigarren irakurketa. Irakur ezazu testua eta saia zaitez, laburpen gisa edo, testuko bost edo sei ideia garrantzitsuenak ateratzen. Ideiok testuan zuk azpimarratutako esaldiak izan daitezke, dauden daudenean, edota zeuk berformulatutakoak.

1. ....

2. ....

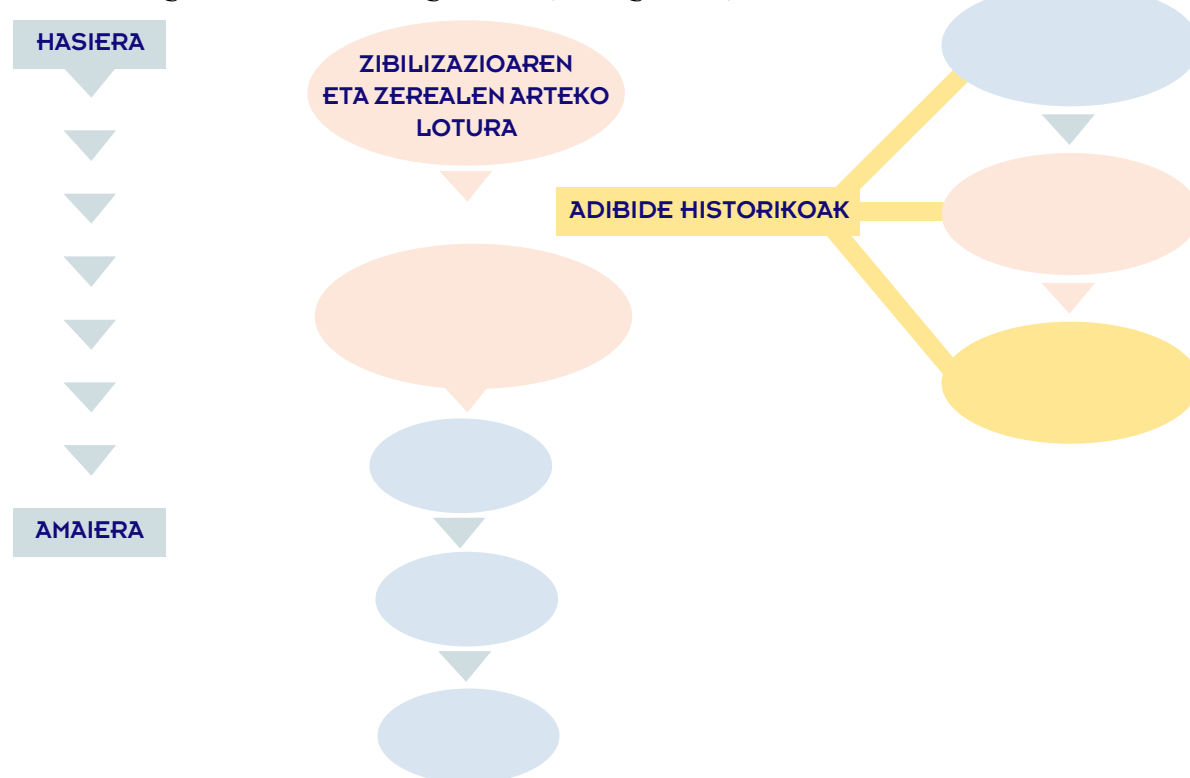
3. ....

4. ....

5. ....

6. ....

- Testuko ideia nagusiak aurrean dituzula, beste kontu bati begiratuko diogu orain: gaiaren joraketari, hau da, zein izan den ideien hurrenkera, zer-nolako lotura-motak dauden ideia horien artean, zein ekarpen azpimarratu diren, etab.
- Bil zaitezte hiruak, birpasa ezazue testua eta saia zaitezte gaiaren ibilbidea zein izan den erabakitzen. Ibilbide horretako une garrantzitsuenak ondorengo eskeman, modu grafikoan, adierazi behar dituzue.

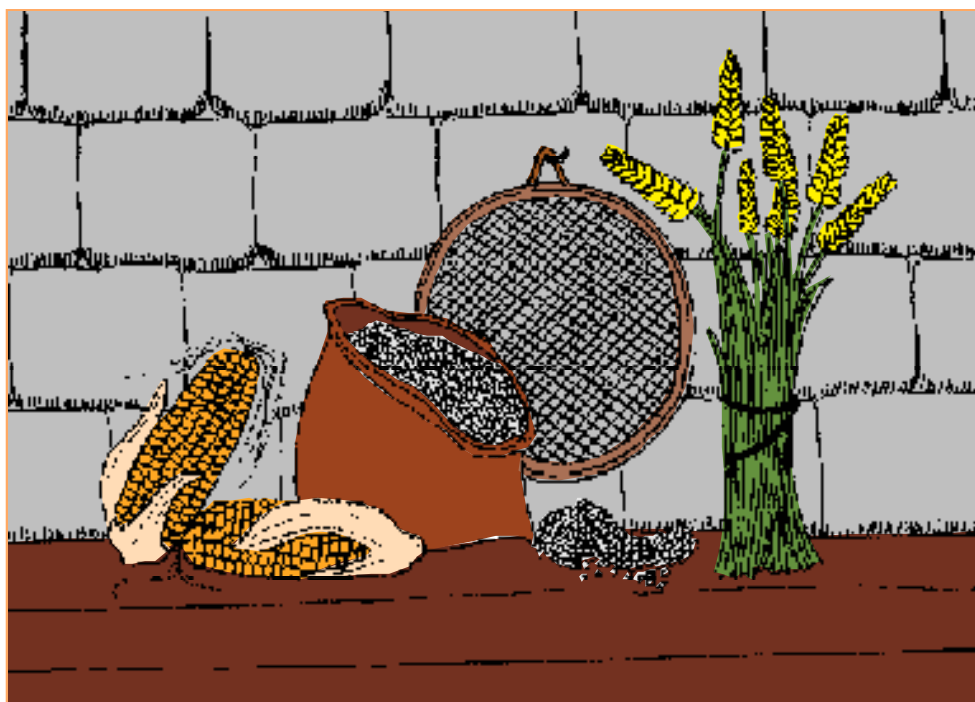
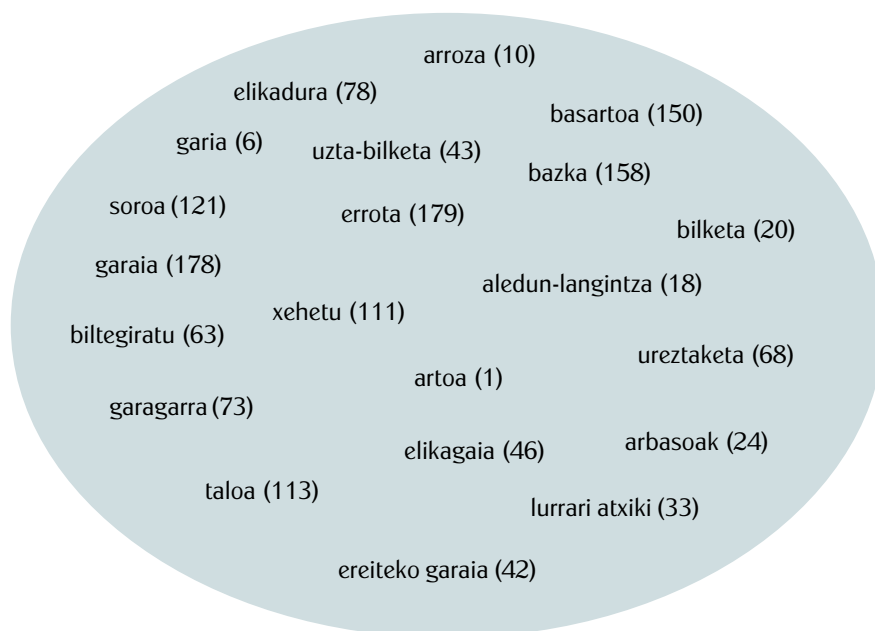
! Oharra: Eskema hori bukatu barik dago, zeuei ondoen iruditzen zaizuen bezala osa dezazuen.

Gogoetarako galderak:

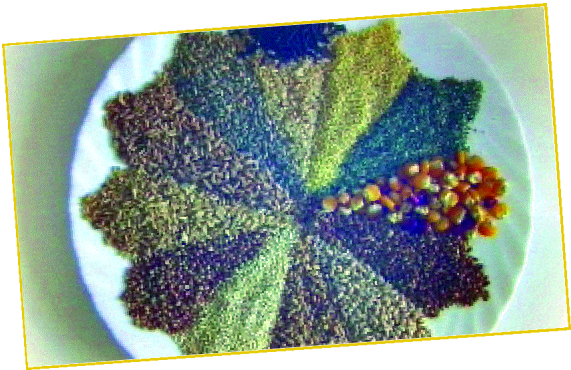
1. Erraza izan da zuretzat testuaren ibilbidea ikustea? Zergatik?
2. Modu berean ikusi duzue hiru taldekideok?
3. Ibilbideko atal horiek beste moduren batean ere josi zitezkeela uste duzu? Nola?
4. Zein atali eman dio idazleak garrantzirik handiena?

2

- Puntu honetan, irakurri berria duzun testutik ateratako hitz batzuei erreparatuko diegu. Proposatzen dizugun ariketa egiteko, testuko zenbait pasarte berriro irakurri beharko dituzu eta kontestuaren laguntzaz baliatu hitzen esanahia zehazteko. Testutik ateratako hitzak biribil handi batean sartu ditugu, nahasian. Zure lana hitz horiek testuan duten esanahia aztertu eta proposatutako lau argazki horietako batekin lotzea izango da. Beti, garbi eduki behar duzu zergatik egin duzun lotura hori. Lana errazteko, hitz bakoitzaren ondoan, zenbakitxo baten bidez, testuaren zenbatgarren lerroan agertzen den adierazten dizugu.

! Oharra: “Erref” izeneko zutabea, hitza zein kontestutan atera den jakiteko erabili behar da. Kasu batzuetan lerroaren zenbakia izango da, beste batzuetan, testuaren izenburua edo hitz hori azaldu duen ikaskidearen izena.

	Erref.
1.	
2.	
3.	
4.	
5.	
6.	
7.	
8.	
9.	
10.	
11.	
12.	
13.	
14.	
15.	
16.	
17.	

	Erref.
1.	
2.	
3.	
4.	
5.	
6.	
7.	
8.	
9.	
10.	
11.	
12.	
13.	
14.	
15.	
16.	
17.	

	Erref.
1.	
2.	
3.	
4.	
5.	
6.	
7.	
8.	
9.	
10.	
11.	
12.	
13.	
14.	
15.	
16.	
17.	

	Erref.
1.	
2.	
3.	
4.	
5.	
6.	
7.	
8.	
9.	
10.	
11.	
12.	
13.	
14.	
15.	
16.	
17.	

- Saia zaitetz ikastunitatean zehar agertu diren eta agertuko diren hitz berri interesgarri guztiak eskema honetara ekartzen, testuko hitz horiekin egin duzun bezalaxe. Ikastunitatearen amaieran, material osagarrian, hiztegiarekin egindako lana aztertu eta ebaluatzeko proposamen bat egingo dizugu.

3

- Amaitzeko, irakurri berri dugun testutik abiatuta, azalpenezko testuen zenbait datu zehazten ahaleginduko gara. Lehenengo eta behin, erantzun iezaiezu ondoko galderoi:

1. Lehen baino gehiago al dakizu orain zerealei buruz? Ezer berririk ikasi duzu?

2. Erraz ulertu dituzu horko azalpen guztiak? Zergatik? Zer egin beharko zukeen idazleak zu bezalako pertsona batek testua hobeto uler zezan?

3. Testuko ideiak zer dira, iritziak ala egia unibertsalak?

4. Zergatik du testuak hain kutsu objektiboa?

- mundu guztiak onartutako ideiak dakartzalako,

- adibide eta datu objektibo esanguratsuak ematen dituelako,

- zenbait adituren testigantza dakarrelako.

5. Kontraesanik edo zalantzarik ba al dago testuko ideietan?

6. Dakizun bezala, testua aldizkari batetik atera dugu, Elhuyar aldizkaritik. Liburu espezializatu baterako ere egokia izango litzateke? Zergatik?

- Orain, birpasa itzazu adi-adi galdetegiko puntu guztiak, ea gai zaren azalpenezko testu on batek behar dituen bi ezaugarri ateratzeko.

1. _____

_____

_____

_____

_____

2. _____

_____

_____

_____

_____

ATAZA: ELIKAGAIAK ETA ZEREALEN ABANTAILAK

Arestian argi eta garbi ikusi dugu zerealak oso garrantzitsuak direla gizakiarentzat; hala izan zen antzinako garaietan, eta baita gaur egun ere. Baina zergatik ote dute horrenbesteko garrantzia? Zer ote dute zerealek beste jaki-mota batzuek ez daukatena? Galdera horiei erantzuteko aditu bat ekarri dute cyber-tabernara, Gerarta Arotzena.

Haren hitzalditxo aitzakia hartuta, zenbait ariketa egin beharko dituzu ataza honetan, hala nola, ideia nagusiak berreraiki, ahozko azalpena ulertu eta adibideak emateko baliabideei erreparatu.

1

Gauza jakina da hizlari askok gaiaren ideia nagusiak orri batean idazten dituztela, gero, hitz egiten ari diren bitartean, uneoro, nondik nora jo behar duten gogoratzeko. Estrategia hori erabili du G. Arotzenak ere bere hitzalditxorako. Ideia nagusi horiek bederatzi esalditan bildu ditu, eta esaldi bakoitzean hitz bat azpimarratu du, berarentzat garrantzitsuena dena, edo esaldi osoa gogora ekartzeko balioko diona.

- G. Arotzenaren orriko bederatzi esaldi horiek erdibituta eta nahastuta ematen dizkizugu. Ea gai zaren esaldi guztien bi zatiak egokiro uztartzeko; zerealei buruz dakizunak eta arrasto linguistikoek lagunduko dizute zeregin horretan.

! Oharra: Ezkerreko zutabeko parentesian dagokion hizkia ipini behar duzu.

( ) 1. Energia-iturri kontzentratuak dira: beste langaiek baino energia gehiago ematen dute lursaileko.	A ... eta biltegitratzea eta garraiatzea erraza da.
( ) 2. Elikagai aldetik oso aberatsak dira...	B Kontserbatzea erraza da eta beren elika-indarra urte askotan mantentzen dute.
( ) 3. Labore- aukera zabala dago...	C ... eta tartean bestelako landareei haztea eragozten dietelako.
( ) 4. Zapore apala, neutroa dute...	D Horregatik herrialde jendetsuenetan (India, Txina eta abarretan) elikaduraren oinarritzat hartzen dituzte.
( ) 5. Ia edozein leku edo klimatan ...	E ... bata edo bestea landu daiteke.
( ) 6. Erraz lantzen dira, indar handiz ugaltzen direlako...	F ... behar ditugun energia, bitaminak, proteinak eta gantzen hornitzaile handiak direlako.
( ) 7. Ale txikitan energia ugari kontzentratzen dute...	G ... beste jaki batzuekin nahasteko egokia .
( ) 8. Alea lehorra eta olio gutxikoa da. Horrela, usteltzeko eta gardingatzeko aukera murriztu egiten da.	H ... eta askotan erabili ohi dira.
( ) 9. Hain errendimendu oneko elikagaia izateko, oso oso merkea da.	I Alde horretatik pobreentzako salbazioa da.

- Aurrera egin baino lehen, egindako lana txukunduko dugu. Idatz itzazu osatutako bederatzi esaldiak ondorengo koadroan:

IDEIA NAGUSIAK ETA ADIBIDEAK

- 1. Energia-iturri** kontzentratuak dira: beste langaiek baino energia gehiago ematen dute lursaileko.
A:
B:
- 2.** Elikagai aldetik oso **aberatsak** dira...
A:
B:
- 3.** Labore-**aukera zabala** dago...
A:
B:
- 4.** Zapore apala, neutroa dute...
A:
B:
- 5.** Ia edozein leku edo klimatan...
A:
B:
- 6. Erraz lantzen dira,** indar handiz ugaltzen direlako...
A:
B:
- 7.** Ale txikitan energia ugari **kontzentratzen** dute...
A:
B:
- 8.** Alea lehorra eta olio gutxikoa da. Horrela, usteltzeko eta gardingatzeko aukera murriztu egiten da.
A:
B:
- 9.** Hain errendimendu oneko elikagaia izateko, oso oso **merkea** da.
A:
B:

- Orain badakizu zein diren G. Arotzenaren hitzaldian agertuko diren ideia nagusiak. Ideia horiek hitzaldiaren hezurdura baino ez dira, abiapuntua. Hizlari trebeak ideia horiek egokiro jantzen ahalegindu behar du. Hori egiteko, askotan eta askotan hizlariak adibide/argibideetara jotzen dute. Adibideek izugarri lagunduko diote entzuleari esanahia hobeto ulertzen eta ideiak gogoan gordetzen.

- Har itzazue bederatzi ideia nagusi horietako hiruzpalau, eta idatzi ideia horiek samurrago ulertzen lagun dezaketen adibideak. Ondoko adibidean ikusiko duzue argiago zer egin behar duzuen:

Ad: 4. Zapore apala, neutroa dute, beste jaki batzuekin nahasteko egokia.

A: Ogia ia mota guztietako jakiekin jaten dugu.

B:

Ea bada, aukeratu hiruzpalau esaldi eta idatzi adibideak aurreko taulako "A" hizkiaren parean.

2

- Honez gero aski ezagunak izango dituzu G. Arotzenaren hitzaldiko ideia nagusi horiek, ezta?

G. Arotzenak, lehen esan dugun bezala, esaldi bakoitzean hitz gako batzuk azpimarratu ditu. Dirudienez, hitz horiek begi kolpe batez ikusi orduko inolako arazorik gabe berregin dezake esaldi osoa, hitzez hitz irakurri gabe.

Zu ere kapaz izango ote zinateke azpimarratutako hitz horietatik abiatuta esaldi edo ideia horiek berregiteko? Egin ezazu aproba:

	ELIKAGAIAK ETA ZEREALEN ABANTAILAK
Energia-iturri	1.
aberatsak	2.
aukera zabala	3.
nahasteko egokia	4.
edozein leku edo klimatan	5.
Erraz lantzekoak	6.
Kontzentratzen	7.
Kontserbatzea	8.
Merkea	9.

! Oharra: Ez dio ardurarik ezin baduzu hitzez hitz berregin, garrantzitsuena ideia ahalik eta ondoen jasotzea da; berdin dio horretarako zein hitz edo egitura sintaktiko erabiltzen duzun.

3

- Orain G. Arotzenaren azalpena bi bider ikus-entzuteko aukera izango duzu. Lehenengo ikustaldian, ikus ezazu nola erabili dituen ideia nagusiak eta berorien hitz gakoak azalpena eraikitzeko.

- Bigarren ikustaldian, ideia nagusiak eta adibideak izeneko taula aurrean duzula, jaso itzazu “B” hizkiaren parean G. Arotzenak proposatutako adibideak.

! Oharra: Gerta liteke ideiarene baten gainean adibiderik ez ematea, edo bat baino gehiago ematea. Kontuan izan, baita ere, ohar laburrak hartu beharko dituzula, ez baituzu esaldi osoak idazteko astirik izango.

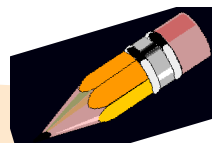
- Modu asko dago adibideak testuan txertatzeko; ondorengo partikulak horren lekuko. Baina zein da horiek esaldi barnean duten kokapena? Pentsa ezazu apur batean eta bete ezazue denon artean ondorengo taula:

ADIBIDEETAKO PARTIKULAK

PARTIKULAK	HASIERAN	TARTEAN	AMAIERAN
adibidez esate baterako esaterako ...			

- Bukatzeko, hartazu ideia nagusiak eta adibideak taulan zuzen proposatu duzun adibideetako bat eta idatzi parrafo labur bat ideia nagusia eta adibidea partikula horietako baten bidez ahalik eta ondoen uztartuz.

TESTUA:

IRAK. LIB.4.2

- Zerealei buruz gehiago jakin nahi baduzu, eskatu irakasleari Aledun, labore, zitu edo zerealak ataza, bertan Elhuyar aldizkariako artikulu osoa eta Bertatik Bertara saioan Andoni Aizpuruk Gerarta Arotzenarekin egindako elkarrizketa osoa lantzeko proposamena aurkituko duzu.

ATAZA: OGI GOGORRARI HAGIN ZORROTZA

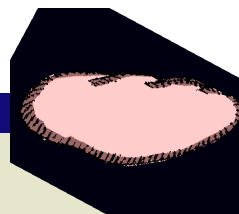
Ataza honetan, ogi-mota bat aurkeztu beharko duzu klasean, amaieran denon artean mokadu bat egiteko; baina ez bakarrik ogia, beste jaki bat ere ekarri beharko duzu: gazta, urdaiazpikoa, izokina..., hau da, zure ustez ogi horri ondo egokitzen zaiona. Dena den, aurkezpen edo azalpen hori egin aurretik, zer eta zein ordenatan kontatuko duzun prestatuko duzu, beti liburuko urratsei jarraituta.

1

- Ezagutzen dituzun ogi-mota guztiak jaso beharko dituzu azpiko zerrendan; horretarako bi minutu baino ez duzu izango. Beharbada batzuen izenak erdaraz baino ez dituzu ezagutuko; berdin dio, kasu horietan jarri horrela.

EZAGUTZEN DITUDAN OGI-MOTEN ZERRENDIA:

1.	9.
2.	10.
3.	11.
4.	12.
5.	13.
6.	14.
7.	15.
8.	16.

- Ogi desberdinak adierazteko hitza, forma aldetik, anitza izango da; ikus itzazu azpiko adibideak:

- 👉 Baserriko ogia / Gaztelako ogia
- 👉 Zekale-ogia / Gari-ogia
- 👉 Ogi gatzgabea
- 👉 Ogi patxaduna / ogi frutaduna
- 👉 Ogi xigortua
- 👉 Moldeko ogia

Hau guztia ikusita, aurreko zerrendan ogi-izenik erdaraz izan baduzu, saia zaitez euskaratzen.

- Orain, bil zaitez ikaskide batekin eta erabaki ezazue bion artean zein ogi-motaren aurkezpena egin nahi duzuen eta beste zein jaki ekarriko duzuen ogi horri laguntzeko.

GUK AUKERATUTAKO OGIA:

- Atazaren amaieran egin beharko duzun ahozko azalpenari begira jarri behar duzu orain: Aurkezpen horretan zein puntu aipatu edo jorra daitezkeela uste duzu? Saia zaitez ondorengo zerrenda osatzen:

Ogiaren izena
 Non erosi duzuen
 Zenbat balio duen
 Ea asko saltzen den
 Zergatik aukeratu duzuen
 Zerekin eta nola egiten den (zein zereal erabiltzen den)
 Ogiaren jatorria
 Historia laburra (baldin badu)
 Zerekin konbina daitekeen

.....
 .....
 .....
 .....

! Oharra: Zure aurkezpena prestatzeko unean .2. eranskinean aurkituko duzun Ogia: mami ugari duen gaia artikulua lagungarria izango zaizu.

- Aurkezpena ahoz egingo baduzu ere, komeni zaizu aldez aurretik zerbait prestatuta edukitzea, Gerarta Arotzenak egiten duen bezala. Horrek ez du esan nahi ahozko aurkezpen edo azalpen bat egitean, esan beharreko guztia buruz ikasi behar denik; aitzitik, testu idatzi bat buruz ikasita edukitzea kaltegarria izango da ahozko azalpenean, ahozko hizkuntzak bat-batekotasuna galtzen baitu. Prestaketa horretarako teknika asko erabil daitezke: mapa semantikoa, eskema ...; kasu honetan ibilbidea prestatuko dugu. Bete ezazu, beraz, hurrengo ibilbidea.

IBILBIDEA

- Ibilbidea oso lagungarria izango zaigu ahozko azalpen bat eman behar dugunean, normalean aurrean izango dugu eta horrek zer esan behar dugun eta noiz esan bideratuko du. Baina bada beste modu bat: hitz gakoak erabiltzea. Gogoan izan Gerarta Arotzenak teknika hau erabili duela ikusi dugun bideo-pasartean.

Beraz, prestatu dugun ibilbideko borobiltxo bakoitzean, atal horretan esan behar dugun guztia bilduko duen hitza aukeratuko dugu (azpimarra ezazu, nahi baduzu) eta azpian idatziko.

1. ....
2. ....
3. ....
4. ....
5. ....
6. ....
7. ....
8. ....

- Prestatu duzuna orain ahoz bota beharko duzu klasearen aurrean, baita zure ikaskideek esaten dutena entzun eta baloratu ere. Hori egiteko nahikoa izango duzu bost minuturekin.

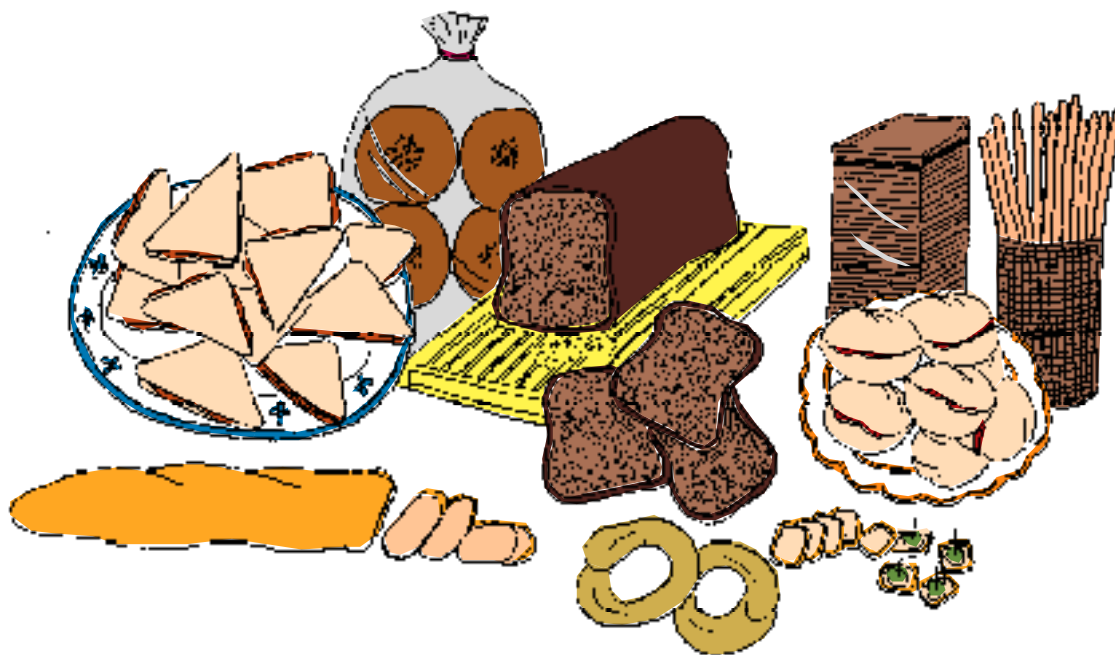
IK. LIB.4.1

4.1 material osagarrian, (33. or.) Dastatu Literatura atal ezaguna duzu. Bertan, Bernardo Atxagaren Behi euskaldun baten memoriak liburuaren zatitxo batzuk irakurtzeko eta lantzeko proposamena duzu.

IK. LIB.4.2

4.2 material osagarrian (42. or.), lehenagotik agindutako hiztegi-ariketa aurkituko duzu, Hiztegia eta oroimena izenburupean, hain zuzen ere. Gogoratu ariketa honen helburua zera dela: ikastunitatean hiztegiarekin egindako lana aztertzea eta ebaluatzea.

1. AUTOEBALUAZIO-ORRIA

GAIA ETA TESTUAK

- Zer iruditu zaizkizu gaia eta testuak, ahozkoak zein idatzizkoak?

☐ interesgarriak	☐ gaurkotasun handikoak
☐ oso teknikoak	☐ interes gutxikoak
☐ hurbilak	☐ motibagarriak
☐ aspergarriak	☐ bitxiak
☐ zailak	☐ oso puntualak

- Ikasi duzu ezer berririk gaiari buruz? Idatz ezazu modu eskematikoan.

_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____

AZALPENA

- Aipa itzazu azalpen-testuaren bizpahiru ezaugarri, hau da, zer-nolako eta zenbateko informazioa eman behar duen.

_____
_____
_____
_____

- Gogoratzen zara zeintzuk baliabide erabiltzen diren informazioa hobeto ulertarazteko? Idatzi.

_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____

ESTRATEGIAK

- Zergatik da garrantzitsua ezer idatzi edota ahoz azaldu aurretik egin beharrekoa planifikatzea?

_____
_____
_____
_____

- Eta zergatik egindakoa ebaluatzea (bikotekideak, taldeak, irakasleak)? Baliagarria izan zaizu kontrol-zerrenda?

_____
_____
_____
_____

- Ondoko hauek zer edo zertan lagundu dizute? Zergatik?

- Diskurtsoa planifikatzeko prozedurak edo estrategiak pausoz pauso lantzeak (ideia nagusiak, ibilbidea, hitz gakoak).

_____
_____
_____
_____

- Ahozkoa egin baino lehen, idatzizkoa planifikatzeak eta egiteak.

- Plangintza bikoteka eta talde txikitan egiteak.

Uste duzu hemendik aurrera azalpenak hobeto egingo dituzula?

HIZTEGIA

- Zure kasuan, baliagarria izan da hiztegia ikasteko hitzak irudiei lotzea? Zergatik?

- Eta erreferentziak erabiltzea (orrialdearen zenbakia, ikaskidearen izena, egoera...)? Zergatik?

ZAILTASUNAK

- Landutako zein arlotan izan dituzu zailtasunak edo zalantzak? Zergatik izan dela uste duzu?

arloa

arrazoiak

ZU ZEUTARA

- Ikasi duzu hitz berririk ikastunitate honetan? Zeintzuk? Zer egin duzu ikasteko?

- Egin duzu material osagarrietan proposatutako ariketaren bat? Zein? Ondo moldatu zara zuk zeutara egiten ala irakasleari eskatu behar izan diozu laguntza?

- Izan dituzun zailtasunak kontuan hartuta, egizu beroriek hobetzeko/ zuzentzeko plana.

zer hobetu/zuzendu	noiz	non	denbora

2. OGIA: MAMI UGARI DUEN GAIA

Ogia: *mami ugari duen gaia**

Mendeak joan eta etorri, ogiak gure eguneroko dietan ezinbesteko izaten jarraitzen du.
Gaur egun, baina, gero eta ogi mota gehiago ditugu aukeran.

Zer da ogia? Gure ahosapaiak ondo ezagutzen du haren zaporea, baina begira dezagun hiztegiko definizioa: *“Irinez, urez eta gatzez osaturiko oreia legamiaz jaikiz eta labean errez egiten den jangaia; ore horretatik labean sartzen den zatitako bakoitza, forma jakina duena”*.

Osagaiak eta prestakuntza dira ogi ezberdinen gakoa

Kristo aurreko laugarren mendean, egiptoarrek ogia ekoizteari ekin zioten; are gehiago oraindik, ogia eta garagardoa ziren egiptoarren elikaduraren ia osagai bakarrak. Mende bat geroago, greziarrek 62 ogi-mota ekoiztera heldu ziren. Hori bai, ogi zuria goi mailako gizartearen pribilegioa zen; beltza, aldiz, morroiek hartzen zuten.

Erromatar Inperioan ogia ez zen hiritarren elikaduran jaki osagarria, janaria bera baizik. Ogiak eguneroko bizimoduan zuen garrantziaren lekuko, okinek eta errotariak senatuan zituzten ordezkariak.

Aukera zabala

Ordutik hona, ogia jateko ohitura ez da gutxitu, handitu baizik; eta, egun, ogirik gabeko otordua pentsaezina da askorentzat. Gehien jaten den ogia zuria da, baina ogi-motak ugaritu egin dira gaur egun. Ogi-mota hauek ez dute jaki guztietarako balio. Adituek jakiaren arabera aldatu behar dela ogia. Horrexegatik zerbitzen dituzte ogi diferenteak jatetxe dotore batzuetan. Hona hemen ogi horiek banan-banan:

* Hemengo artikulua honako bi artikuluek lortuz idatzi dugu: Monente, Eva 1999 Aspaldiko eguneroko jakia In : Irutxulo. 222 zenb., 1999.05.14 eta Ogi mami ugari duen gaia In Habe aldizkaria 945.zenb.

Ogia zuria

Gari-aleari zenbait azal kendu ondoren ogi zuria egiteko irina ateratzen dugu. Gure artean arrakasta gehien duen ogi-mota da, zahirik gabeko gari-irinez egindakoa. Askok gehienok jaten dugun ogi-mota honen

kontra egiten dute bizi irina gutxiago duela esanez. Ogi zuriaren aldaera ugari daude, *baguette* deiturikoa esaterako. Hau Frantziatik aldetik dator eta estuak izan ohi da. Beste ogi zurien artean hona hemen adibideak:

■ Vienako ogia

Osagaiak: gari-irina, gurina, gatza, legamia, ura, koipea eta azukrea.

Zertarako: Hortz-haginetan arazoak dituztenentzat da egokia. Arrainarekin hartzeko primerakoa. Bada beste ogi-klase bat honen antzekoa, txokolateduna, beste ezer gabe jateko egokia.

■ Vienako ogia (moldekoa)

Ogi hau omen da egiten errazena, astebete irauten du plastikozko poltsa batean edukiz gero.

Osagaiak: gurina, artirina, azukrea eta esnea.

Zertarako: Sandwich-ak egiteko, edo ogi-zerratan kanapeak prestatzeko, edo nozilla...

■ Txapata

Labean erretzeko modua aldatu egin ohi da. Orea labe normal batean sartu ordez, zuzenean beroa jasotzen duen xafla baten gainean jartzen baita. Sistema hau antzinako egurrezko labeen antzekoa da. Horrela, azala txigortu eta gogorrago geratzen da. Ogi-mota honek hezetasuna hobeto jasaten du.

Osagaiak: garagarra (guztia % 60), malta eta artirina.

Zertarako: Gaztarekin jateko, ehizarekin, gisatuekin, arrainekin eta itsaskiekin. Tortilarekin ere primerakoa. Okindegiek jai egiten dutenean, jende askok erosten du bezperan ogi-mota hau, egun dezente irauten baitu. Antzeko zerbait gertatzen da baserriko ogiarekin ere.

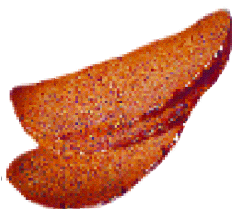

Ogi Integrala

Gari-aleari bi azal uzten badizkiogu eta ondoren eiho, ogi integrala egiteko irina aterako dugu. Zuriaren ondoren, gehien kontsumitzen den ogi-mota da. Elikadurari gero eta gehiago begiratzen zaion garaiotan, hazkunde nabarmena izan du. Irin

integralez egina da, zahia baztertu gabe, eta horrexegatik ogi zuriak baino fibra gehiago du. Fibra ugari duenez, estomaka eta hesteei lan eginarazten die. Idorreriaren kontra oso ona da eta erraz dijeritzen da. Ogi hau ilunagoa da eta gusto garratzagoa du.

■ Garagar-ogia (iluna)

Osagaiak: garagar-irina (guztia %90a) eta gari-irina.
Zertarako: Ehizarekin jateko, gaztarekin edo jaki ketuekin. Erosi eta hurrengo egunean jan daitekeen horietakoa da. Honi buruz esan beharrekoa da, ogia hobe dela ohialezko zakuño batean sartzea hozkailuan baino. Hozkailuan lehenago gogortzen baita. Zekale-ogia ere ona da ehizari laguntzeko.

■ Müslia

Osagaiak: gari-irina, garagar-irina, liho-hazia, eguzkiloreen pipitak, soja-azala, sesamoa, malta errea, ezitia, gurina, intxaurreak, almendrak eta paxak.

Zertarako: Honek, bai, kaloria asko ditu, eta primerako ogia da, huts-hutsik jateko. Ona umeentzat eta kirolarientzat.

Lau hazitako ogia

Osagaiak: garagarra, sesamoa, liho-aziak, gari-irina, zekalea, artirina, malta-irina.

Zertarako: Gosaltzeko oso ona, oso ondo konbinatzen baita mermelada eta gurinarekin. Baita otarteko txikiak egiteko ere. Edo ogi-zerrak egiteko. Sesamo-ogia oso antzekoa da, eta ez da bestea bezain pisua. Arrainari laguntzeko da aproposa, edo txorizo piska batekin jateko. Edo entsaladarekin.

Ogi Bereziak

Gari-aleari bi azal uzten badizkiogu eta ondoren eiho, ogi integrala egiteko irina aterako dugu. Zuriaren ondoren, gehien kontsumitzen den ogi-mota da. Elikadurari gero eta gehiago begiratzen zaion garaiotan, hazkunde nabarmena izan du. Irin

integralez egina da, zahia baztertu gabe, eta horrexegatik ogi zuriak baino fibra gehiago du. Fibra ugari duenez, estomaka eta hesteei lan eginarazten die. Idorreriaren kontra oso ona da eta erraz dijeritzen da. Ogi hau ilunagoa da eta gusto garratzagoa du.

■ Zopakoa

Osagaiak: gari-irina eta garagar-irina (guztia %90a)
Zertarako: Bada hutsik jaten duenik, baina normalean baratzuri-zopa edota arrai-zopa egiteko erabiltzen da.

Ogi bereziok gero eta gehiago saltzen dira, batez ere gazte jendearen artean. Ogi klase batzuk besterik ez ditugu aipatu. Hamaika gehiago daude itxura, tamaina eta osagaiak ezberdinekoak: mahaspasa eta intxaurre zatiak dituen ogia, azenarioarekin, olo ogia...

Laburbilduz, nahi adina aukera dugu: hezetasun edo mami gutxiago ala gehixeagorekin, trinkoa, fina, biguna, legamiaz edo legamiarik gabe egindakoak, arto edo gari irinez egindakoak...

ATAZA: OGI GOGORRARI HAGIN ZORROTZA

1. DASTATU LITERATURA: BEHI EUSKALDUN BATEN MEMORIAK*

Bernardo Atxagaren eleberri honen izenburuak nahiko argitzen dizkigu berorren nondik norakoak. Ikastunitatearen gaiarekin estu-estu lotuta ez badago ere, nahiko hurbila zaio, baserri-mundua agertzen da-eta. Horrez gain, Euskal Herriko hainbat erreferentzia kultural aurki dezakegu; hala nola, esaerekin egiten den jokoa, zubereraren presentzia... Benetan liburu atsegina eta hainbat pasartetan dibertigarria; irakurtzeko modukoa, beraz. Nobelaren bederatzi ataletatik, guk 1. atalaren hasiera eta 5.aren bukaera dakartzkigu hona.

1

- Irakur ezazu, lehendabizi modu estentsiboan, hau da, modu global eta azkarrean, lehenengo zati hau.

LEHEN KAPITULUA

Nire barruko ahotsaren agindua, edo nola hartu nuen behi memoriok idazteko erabakia. Elurte baten oroitzapena.

Trumoi eta tximista gaua zen, eta eguraldi txar haren zalaparta eta hotsek esnatu egin ninduten azkenean. Esnatu edo erdi esnatu.

– Aizu laguna, lagun on ona, ez al da iritsi ordua? Ez al dugu garaia? – esan zidan une hartan nire barruko ahotsak. Eta geroxeago, niri erabat esnatzeko astirik ere eman gabe:

– Baina, ez al diozu lo makal eta fruiturik gabekoari utzi behar? Ez al duzu argi emankor eta on onera etorri behar? Esaidazu agudo, zinez eta klarki, ez al da iritsi ordua? Ez al dugu garaia? Oso mihi dotore eta leunekoa da nire barruko hori, eta dirudienez ezin du munduko gehienek bezala hitzegin, belarrari belar deituz eta lastoari lasto; beragatik balitz, belarrari *ama lurrak guretzat sortu zuen elikadura osasun*—

*Atxaga, B. 1.991 Behi euskaldun baten memoriak. Pamiela.

garria esan beharko litzaioke, eta lastoari berriz *elikadura* ez hain osasungarria, *elikadura osasungarria lehortu eta udazkentzen denean erabiltzekoa*. Bai, holaxe hitzegiten du nire barruko ahotsak, eta ondorioz ikaragarri luzatzen da zerbait argitu nahi duen bakoitzean, eta ondorioz oso aspergarri egiten dira bere kontu gehienak, eta ondorioz pazientzia hartu behar da berari entzuten jarri eta marruka ez hasteko. Ordea marruka hasita ere, berdin da, zeren ahotsa ez baita gure barrutik kentzen, ezin baita inola ere desegin.

–Ezin da desegin gure Aingeru Goardakoa delako– esan zidan behin, artean oso gaztea nintzela, Bidani izeneko behi nagusi batek–. Poza eman beharko lizuke bera zure barruan dagoela jakiteak. Lagunik lagunena izango zaizu bizitza honetan, eta bakardade guztiak sendatuko dizkizu. Aukera bat egin beharrean aurkitzen zarela? Bada entzun berari, berak adieraziko dizu aukerarik onena. Arrisku latz batean zaudela? Bada, lasai, utzi bizitza Aingeru Goardakoaren eskuetan, berak zuzenduko ditu zure pausoak.

–Sinestea libre al da?– galdetu nion nik Bidani hari.

–Bai noski– berak harro, bere nagusitasunaren gailurretik.

–Bada, barka ezazu, baina ez dizut zipitzik ere sinesten. Zer esan behar nion? Bera ni baino nagusiagoa zen, horretan ez zegoen dudarik, baina oso ipuin zalea ere bai nire aldean. Aingeru Goardakoa zer den erakutsi duenik ez da oraindano bitartean sortu eta, gauzak hola, nik nahiago dut ezezkoan egon. Zima horretakoa naiz ni: zerbait argi dagoenean, esate baterako aurrez aurre ailebre belar tontor bat jarri eta *hau ailebrea duk*

14

esaten didatenean, usaindu eta bai, hau ailebrea duk aitortzen dut; baina bestela, probarik ez dagoenean, probari usainik ere hartzen ez zaionean, orduan nahiago dut ez sinestea. Esaera zaharrak dioen bezala:

“Zer uste huen zela bizitzea?
Etzan etzanda jarri eta dena sinestea?”

Ez jauna, hori ez da bizitzea, hori tontoarena egitea da; ardi jendeak bezala jokatzela, noski.

–Ez duzu ondo ulertu, gazte– berresan zidan Bidani nagusiak–. Aingeru Goardakoa ezin zaio usainik hartu. Bera izpirituzkoa da. Gure barruko txokoren batean egoten da, baina lekuri bete gabe.

–Ardia izatea merezi zenuke– arrapostu nion nik lotsagabetasun haundiarekin, eta buelta eman eta aldegin egin nuen.

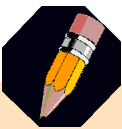
Nolanahi ere, sinestu edo ez sinestu, nire barruko Ahots hura hantxe egoten zen beti, eta bere errealitatea onartzea beste erremediorik ez neukan. Deituko nion Aingeru Goardako, deituko nion Izpiritu, Mintzo, Ahots edo nahi dena, baina izen batekin nola bestearekin, hura beti nire barruan, nire mihia bera bezela edo oraindik hurbilago.

–Zein izen daukazu?– galdetu nion aspaldi, berarekin hitzegiten hasi nintzen garaian.

–Zuk nahi duzuna, lagun maite. Nirekiko guztiak zure esku daude, zure morroia nauzu. Eta, bide batez esanda, oso gustokoa dut neure morrontza.

15

- Begiratu azkar batean irakurri eta gero, erantzun galdera hauei:

a) Nor da narratzailea?
.....

b) Zer da Aingeru Goardakoa?
.....

c) Zelakoa da? Jar itzazu ezaugarri nagusiak
.....

d) Pertsonaia Aingeru Goardakoari izen bat jartzekotan utzi dugu. Zelakoa den kontuan hartuta, zuk zein izen jarriko zenioke?
.....

- Erreparaiezu orain belar eta lasto berben definizioei eta alderatu euskara hutsezko hiztegi batean dauden belar hauekin:
belar: landare biguna, loreak eta haziak eman arte soilik irauten duena eta airean dituen bere zatiak urtero hiltzen zaizkiona.
lasto: aleak garandu ondoren landare aledunetan geratzen den zurtoinen hondakina.

- Nolakoak dira definizio horiek? Jarri X dagokion tokian

	Objektiboak	Subjektiboak
Eleberrikoak	☐	☐
Hiztegikoak	☐	☐

- Azkenik, esaera zaharrari erreparatuko diozu. Liburu honetan, idazleak pertsonaiaren ahotan jartzen dituen esaera asko daude, asmatuak gainera. Ea testuingurua lagun, esan gura duena asmatzeko gauza zaren.

“Zer uste huen zela bizitzea?
Etzan etzanda jarri eta dena sinestea?”
Nire iritziz, esaera horrek zera esan gura du:

.....

.....

.....

.....

.....

3

- Irakurri estentsiboki 5. atalaren bukaerako zati hau. Hasieran ez badituzu istoriaren nondik norakoak ulertzen, ez larritu, aurrera egin ahala dena argi geratuko zaizu-eta.

Lehenengoz eta behin, asko ugaritu ziren Chevrolet kamioiaren etorrerak eta, ondorioz, gure ikuiluko banketeak. Gure, diot, eta ondo esana dago, ia negu osoan gu izan baikinena banketera konbidatuak; behi beltzok, eta ez gorriak. Bankete horietan, normala bihurtu zen la Vache eta bion arteko hizketaldia. Ikuiluz kanpo geundenean, ez, berak nahiago baitzuen bere basurde bihotzak halaxe eskatzen ziolako, agian-bakar bakarrik ibiltzea. Ordea, Genovevaren abistua entzun orduko, Balantzategiko atarian elkartu eta hizketan hasten ginen.

—Betikoa. Nahikoa da errota inor gabe gelditzea Genoveva guri deika hasteko— esan zidan negu hartako hirugarren edo laugarren deia entzun eta gero.

—Bada errotakoek zainketa utzi badute, seguru mendikoak jaitsiko direla. Zeren bila jaisten diren, hori jakingo nuke gustora. Edo zergatik ematen diguten pentsua hemen hainbeste belar egonda— azaldu nion nik, Setatsuak esandakoak gogoan.

—Galdera horiek erantzuten asmatuko bagenu, bukatuta Balantzategiko sekretuak— esan zidan berak. Eta ikuiluaren atera iristear geundenez:

—Baina ixil gaitezen orain, segituko dugu beste behiok lotan daudenean. Kontuz ibili behar dugu makal jendearekin. Zerbait entzun ezker, auskalo zer nahasmendu sortuko luketen. Izanez ere, mundu honetan ez dago behi makala baino gauza makalagorik!

98

La Vache qui Riten begietan bere ohizko gorritasun hura ikusi nuen. Behi harroa zen, basurde bihotza zeukan, eta, berriro, nire laguna ere bazen. Egina nuen, ia ohartu gabe, desertuaren azken zatia, heldua nintzen beste ertzer.

Ikuiluan eguerdi aldera sartu ginenez, neguko arratsalde laburretako bat neukan gauerarte: orduan etorriko ziren mendikoak beren zaldietan, orduan jarraituko genuen La Vache eta biok Balantzategiko arazoez hitzegiten. Baina, suerteak hala nahi izanda, arazo haiei buruzko zerbait argigarria jakingo nuen arratsalde hartan; gurpilari lokatz izpi batek aldegingo zion, eta izpia, etxe hartako sekretu bat, nire eskuetara etorriko zen. Eta guztia banketea hasi eta berehala gertatu zen, behi batek-beltzen artean gizarajo hutsa zen batek, zehazki esateko—, niregana etorri eta pentsu piska bat eskatu zidanean.

—Emango dizut-erantzun nion—, baina zer gertatu zaizu? Nolatan jan duzu zure partea hain azkar?

—Nire parterik ez dut jan, Mo—erantzun zidan berak aurpegi penatua jarritz—. Zera gertatzen da, ez zaidala batere gustatzen gaur gabelan jarri didaten pentsua. Bikor txuri batzuk dira, gogor gogorrak, ahoan sartu ezker mihi azpian eransten direnak.

—Bai? Ea erakutsi nolakoak diren!— harritu nintzen. Ondoren, begiratu bat bota nuen behi gizarajoaren gabelan. Pentsu txuria zegoen han, baina gizonezkoentzako, ez behientzako. Pentsu hura arroza zen.

—Zure pentsu piska bat jaterik ba al daukat?— galdetu zidan behi gizarajoak.

99

Deskubrimendu haren nondik norakoa, kasu.

–Lagun on ona– entzun nuen orduan, eta segituan jakin nuen Setatsua ondo portatuko zela–, norbait konfunditu delako, horregatik zegoen behiaren gantela arrez bezela. Norbait hori Bizkar Oker edo Genoveva bera, ez da jabetu egiten ari zenaz. Arroza jarri du pentsu arrunta zelakoan.

–Eta nondik atera da arroz zaku hori? Zertarako behar dute hainbeste arroz Balantzategin? Beraientzako?

–Ez zait iruditzen, lagun. Nire ustez arroza eta beste antzeko jakiak mendiko jende horrek eramaten ditu zaldietan kargatuta. Mendian izango da noski janari premia, batez ere orain, negu gorrian gaudela. Baina ez dut azalpen luzeagoa eman behar dizudanik. Dagoeneko ez zara hain ume, eta lojikaz pentsatzen ikastea nahitaezkoa zaizu. Ez al duzu gertatzen ari dena konprenitzen? Nire ustez ez da hain korapilo latza.

Ikuluan txoko batean nengoen, geldi geldirik eta gurpilak botatzen zituen lokatz izpiak batzeko ahaleginak egiten. Begiak arrozaren zuritasunean neuzkan jarriak, ean han zerbait ikusten nuen. Eta bai ikusi ere. Ametsetan bezala, zakuz kargatutako Chevrolet kamioia ikusi nuen gure haranean sartzen, berarekin korrika apustuak egiten nituenean bezalaxe.

–Mendira bidaltzen duten arroz hori kamioian ekartzen dute–hasi nintzen mantxo mantxo, lojikaz beterik–. Baina disimulatuta ekarri ere, gainean gure pentsu zakuak jarrita. Hola ez balute jokatu, Balantzategiko etsaiek...

Gelditu egin nintzen une batez. Lojikaz pentsatzeak berotu egin zizkidan muinak, asko nekatzen ninduen.

–Segi, lagun, ondo ari zara eta!- entzun nuen.

–Balantzategiko etsaiak! Antiaju Berde eta bere laguntzaileak! Horiengatik ibiltzen dira disimuloan! Bestela, auskalo zer kastigu hartu beharko luketen! Bai, kamioiak izkutuan ekartzen ditu arroza eta gainerakoak...

–Baba eta fideoa, jakin nahi baduzu- lagundu zidan, eskuzabal, Setatsuak.

–Eta halako batean- jarraitu nuen nire lojikaz, izugarri nekatuz-, mendikoek zakuen bila jaistea erabakitzen dute. Egun horretan, disimulatzeko premiarik gabe, arroza eta gainerakoak tapaki izan den pentsua ematen digute, zorioneko banketea.

101

–Oso ondo, lagun, ni ere ondorio berdinerira iritsi nintzen lehengo batean. Badakizu, harritu egin ninduen Genovevaren alfer gastuak. Zergatik erosi pentsua belarra nahi adina edukita? Ezinezkoa zen, Genovevak ez dirudi dirua derizkionetan gastatzen dutenetakoa. Eta jakina, ez eta izan ere. Zuen pentsua dela eta, ederki zuritzen ditu Chevroletaren joan-etorri eta abarrak!

–Orduan, etxe hau...–hasi nintzen begiak arrozaren txuritik kendu eta La Vache zegoen tokira begiratu. Kopeta kiskaltzen neukala iruditzen zitzaidan, ezin nuela lojikaz areago pentsatu. Esaldia Setatsuak buka zezan nahi nuen. Baina alferrik, berak ez zion ekiten, niri zegokidan osatzeko lana. Eta bitarte guztian, gurpilari libratutako lokatz izpiak iristen zitzaizkidan: gerra izan zela haran hartan, afusilatu egin zutela Genovevaren gizona, La Vachek esaten zuen bezala gerra ez zela artean bukatu, Antiaju Berdek Balantzategi zaintzen zuela hortzaundien bitartez, zaldiak gauez jaisten zirela beren kargamendua hartzera, eta noizean behin bakarrik, gau jakinetan. Azkenean, izpi guzti haiekin lokatz figura bat lortu nuen, esaldi bat, egia bat.

–Oraindik errenditu ez den ejerzitoaren almazena da Balantzategi!

Ezin izan nuen gehiago. Lojikaz pentsatzeak emandako nekearekin, zerraldo erori eta lo gelditu nintzen arrozaren ganbela aurrean.

Handik bospasei ordutara, begiak zabaldu eta La Vache ikusi nuen ondoan.

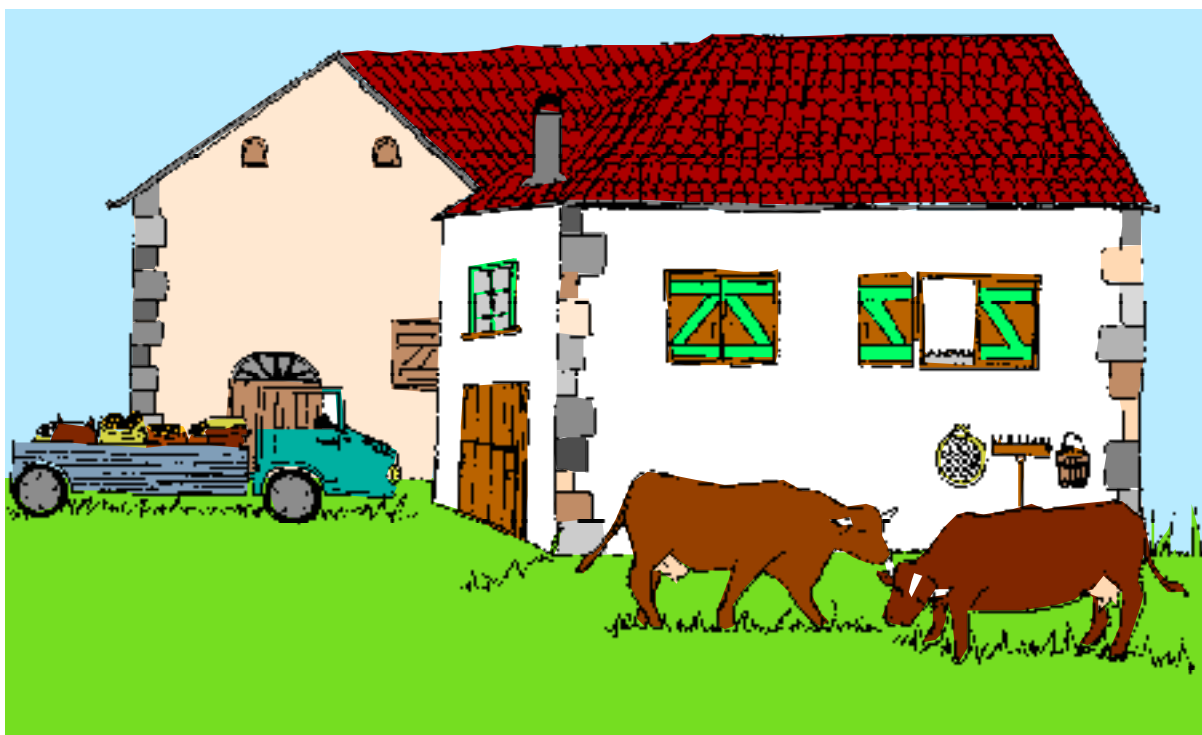
–Ikusi al duzu hemen dagoena?–galdetu nion.

–Bai, ikusi dut arroza dagoela. Baina lasai. Aurkitu al zenuen abioia erori zen tokia?

102

–Aurkitu nuen, bai. Egunak pasa nituen harkaitz
haietan.
–Bada, bihar eguerdian, han. Hitzegingo dugu.
Orain segi ezazu lotan– esan zidan berak.
Ez nuen asko saiatu beharrik izan. Leher eginda
nengoen. Esaera zaharrak dioen bezala:

“Behia omen da lojiko,
ez da izango lo gutxikoa”

- Orain, pentsa apur batean, edo berriro irakurri, behar izanez gero, eta erantzun galderoi:

a) Non kokatzen da istorioa? Toki hori zer da?

b) Zure ustez nor/ zer izan daitezke aipatutako hauek?

- La Vache qui Rit:

- Setatsua:

- Genoveva eta Bizkar Oker:

- Mo:

- Antiaju Berde:

- Ondoren, definizioei erreparatuko diezu.

- Nola definitzen du arroza pertsonaietako batek? Idatz ezazu.

.....

- Eta zelan beste batek? Idatzi.

.....

- Eta zuk zelan definituko zenioke arroza inoiz ikusi ez duen bati? Erabili irudimena.

.....

- Orain istorioari begiratuko diogu. Arazo bat dago Balantzategin eta, marapiloa askatzeko asmotan, pertsonaiak logikaz pentsatzeari ekiten dio. Horretarako, dauden arrastoei jarraitzen die. Jarrai iezaiozu zeuk ere berak ibilitako bideari eta osa itzazu hutsuneak.

Arazoa: Kamioiaren etorrerarekin batera pentsu-banketeak izaten dituzte ikuiluan. Zer dela-eta, hainbeste belar egonda?

Arrastoak

Marapiloa askatzen

Zergatik eman diote
behi bati arroza
pentsuaren ordeez?

Norentzat da arroza?

Janaria premia
dutelako eta negu
gorria delako

Arroz hori kamioian
ekartzen dute
pentsu-zakuen
artean disimulatuta.
Zergatik?

Hori etsaiak ez
daudenean eta
mendikoak jaisten
direnean gertatzen
da.

Antiaju Berdek-eta
Balantzategi zaintzen
dute. Bestalde, zaldiak
gauzez eta noizean
behin bakarrik jaisten
dira kargamendua
hartzera. Zergatik?

- Amaitzeko, komenta ezazu labur-labur esaeraren esanahia. Erabili horretarako testuinguru osatua.
“Behia omen da lojikoa,
ez da izango lo gutxikoa”

.....

.....

.....

.....

ATAZA: OGI GOGORRARI HAGIN ZORROTZA

2. HIZTEGIA ETA OROIMENA

Gogoratuko duzunez, B atazako hiztegi-ariketa zeharo bukatu gabe utzi genuen, ikastunitatearen bukaeran-edo berrartzekotan. Bada, heldu da ariketa hartara itzultzeko unea.

Ataza osagarri honetan proposatzen zaizuna oroimen-ariketa xume eta entretenigarri bat baino ez da. Bi gauza egingo ditugu: alde batetik, hiztegi-ariketan jasotako hitzak gogoratzen saiatuko gara, eta, bestetik, gogoratze-lan horretan eragina izan duten faktoreak aztertuko ditugu.

! Oharra: Kontuan izan ariketa bukatu arte ezin diezula B atazako hitz-zerrendei begiratu ere egin, bestela ariketak ez luke funtsik izango eta.

- Saia zaitetz ikastunitatean zehar jaso dituzun hitzak gogora ekartzen. Berriro ere B atazako irudi berberak aurkezten dizkizugu, hitzen sailkapena orduan egin zenuen bezalaxe egiten ahalegin zaitzen.

1.	
2.	
3.	
4.	
5.	
6.	
7.	
8.	
9.	
10.	

1.	
2.	
3.	
4.	
5.	
6.	
7.	
8.	
9.	
10.	

1.	
2.	
3.	
4.	
5.	
6.	
7.	
8.	
9.	
10.	

1.	
2.	
3.	
4.	
5.	
6.	
7.	
8.	
9.	
10.	

- Ikus dezagun orain zenbaterainoko arrakasta izan duzun zeure ahaleaginean. Jo ezazu B atazako zerrendetara eta konpara itzazu orain egindakoekin. Antzekoak al dira? Hitz gehienak gogoratu al dituzu? Gogoratutako hitzak zegokien irudiarekin xuxen lotu al dituzu?
- Orain, egin berri dugun oroimen-ariketa horretan oinarrituta, gogoratze-lana erraztu edo zailtzen duten faktoreak zein diren aztertuko dugu. Ondoren proposatzen zaizun zerrenda horretako zein faktorek izan dute eragina aurreko puntuko ariketa egiterakoan? Aukera itzazu zure ustez eragin nabarmenena izan dutenak. Zerrenda horretan ez dagoen beste faktoreren bat baldin badago, saia zaitetz idazten.

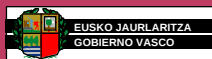
FAKTOREAK

1.	Lau irudi horien laguntzarekin errazago gogoratu ahal izan ditut hitzak.
2.	Erreferentzia jasota edukitzeak ere asko lagundu dit; hitza zein kontestutan edo zeinen ahotan agertu den jakinda, errazagoa izan delako gogoratzea.
3.	Testuak sortzerakoan hitz horiek erabili izanak asko lagundu dit gogoratzeko.
4.	Behin baino gehiagotan agertu diren hitzak hobeto gogoratu ditut.
5.	Errarazago gogoratu ditut esanahi orokorra duten hitzak oso zehatza dutenak baino.
6.	Hitz laburrak luzeak baino errazago gogoratu ditut.
7.	Hitzaren definizioa aztertuta izateak asko lagundu dit hitza gogoratzeko.
8.	...
9.	...
10.	...

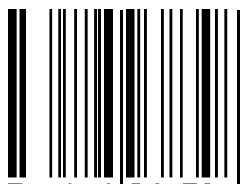
Niri dagokidanez, hauek izan dira garrantzitsuenak: (idatzi zenbakiak)

____	____
____	____
____	____

- Ariketaren emaitzak eta oroimenaren gaineko gogoeta hori ikaskideekin eta irakaslearekin komentatu nahi baldin badituzu, egiozu proposamena irakasleari.

ISBN 84-86968-74-7

7 788486 968748